

BEGRAAFPLAATSEN IN EUROPA

THEMA 13: RELIKWIEËN

RELI-THRILLERS

Na het succes van de *Da Vinci Code* van Dan Brown is er een hausse ontstaan in reli-thrillers, spannende boeken met een religieus thema. Opvallend vaak spelen relikwieën een belangrijke rol in deze thrillers: de lijkwade van Turijn, de heilige lans, de heilige graal, de relikwieën van de Driekoningen tot en met de botten van Jezus zelf.

Stoffelijke resten, stoffelijk overschot, lichamelijke resten, lijk of dode zijn verschillende benamingen voor het dode lichaam.

Onder relikwieën of relikwieën, van het Latijnse *reliquiae*, worden ook overblijfselen verstaan, maar het begrip heeft een aparte betekenis gekregen.

VOORWERPEN VAN RELIGIEUZE VERERING

Relikwieën of relikwieën zijn overblijfselen, die voorwerp van religieuze verering zijn. Binnen het rooms-katholicisme en de christelijk orthodoxe kerken worden relikwieën in drie categorieën onderverdeeld.

1. Primaire relikwieën zijn hele of gedeeltelijke lichamelijke resten van heilige, vereerde of bewonderde personen.
2. De secundaire relikwieën ofwel *aanrakingsrelikwieën* zijn zaken die met Christus of heiligen in aanraking zijn geweest.

relikwie Peerke Donders

3. Derdegraads relikwieën of *indirecte aanrakingsrelikwieën* zijn voorwerpen die met de voorgaande relikwieën in aanraking zijn geweest.

NB. Een bijzondere categorie zijn de *Bijbelse relikwieën*, die met het nieuwtestamentische heilsgebeuren in directe verbinding konden worden gebracht, vooral met Jezus en Maria. Daaronder vallen de *passierelikeën*.

OORSPRONG EN BETEKENIS

Het vereren van relikwieën gaat terug op de vroegchristelijke gewoonte om de liturgie te vieren boven het graf van martelaren. Toen het christendom onder keizer Constantijn (312) staatsgodsdienst werd, heeft men dit gebruik gehandhaafd. Bij de katholieken en de orthodoxe kerken is dat tot op de dag van vandaag ook zo gebleven, door de relikwie van een martelaar of een andere heilige in de altaarsteen te plaatsen.

De betekenis van relikwieën in het kerkelijke en wereldlijke leven was vooral een sociale. Het bezit van een relikwie van een heilige hield status en aanzien in. Relikwieën reisden in hun schrijnen met kerkelijke leiders mee als tekenen van hun ambt. Voor wereldlijke leiders had het bezit van relikwieën een bijzondere betekenis. Ze werden meegenomen als amulet bij een veldslag, er werden verdragen op afgesloten of ze deden dienst als diplomatieke gift. Ze legitimeerden het sacrale koningschap.

Aken - Dom
4 doekrelikwieën

Keulen-Dom
Driekoningenschrijn

Keulen - Ursulakerk
Ursula & 11.000 maagden

'AD SANCTOS'

De relikven van heiligen, geplaatst in een schrijn, werden het brandpunt van pelgrimages. Abdijen en kathedralen trokken drommen pelgrims op zoek naar genezing of verhoring van een gebed. De door hun resten ook lijfelijk aanwezige heiligen werden machtige voorsprekers bij God.

Begraven worden 'ad sanctos', in de nabijheid van heiligen betekende een directe toegang tot de Goddelijke Voorzienigheid. Hoe dichterbij het altaar, hoe sterker de geur van heiligheid en de voorspraak om in de hemel te komen.

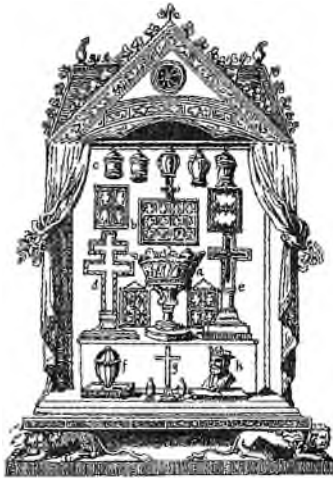
In de late Middeleeuwen deden zich nieuwe vormen voor. Een daarvan was een grote verzamelwoede van geestelijken en vorsten. Zij probeerden een collectie bijeen te brengen van een zo groot mogelijk aantal relikven van zoveel mogelijk heiligen, maar ook van secundaire relikven.

KONINKLIJKE COLLECTIES

Lodewijk IX (1214-1270) liet in Parijs binnen het Palais de le Cité in 1243-1248 de Sainte Chapelle bouwen als relikenschrijn voor zijn enorme verzameling relikwieën. Daaronder bevonden zich de doornenkroon van Christus, een fragment van het kruis, de windselen van Jezus, een flesje met melk van Maria, de staf van Mozes en het schedeldak van Johannes de Doper. Een collectie van de beroemdste relikwieën waren opgeborgen in de *Grand Châsse*, een relikenschrijn die tijdens de Franse revolutie werd vernietigd. De Doornenkroon is bewaard gebleven en in de schatkamer van de Notre Dame te zien.

Keizer Karel IV (1346-1378), die vanuit Praag regeerde, bezat ook enkele 'topstukken', zoals het tafellaken van het Laatste Avondmaal, een stuk van de zweep, waarmee Jezus was geselsd en twee doornen uit diens kroon, een stuk van Jezus' lendendoek, een stuk hout uit het kruis, de lans waarmee Jezus' zijde was doorboord, een schouderbeen van de H. Anna, een deel van het evangelie van Marcus, de beenderen van de aartsvaders Abraham, Izaäk en Jacob, een paar druppels melk uit de borst van de maagd Maria, één van de borsten van Maria Magdalena en de staf van Aäron.

Filips II (1527-1598) liet het Escorial bouwen als mausoleum voor zijn ouders en voorouders, als klooster, als koninklijk paleis en als relikenschrijn voor zijn collectie van niet minder dan 7420 relikven. Later zou de relikvencollectie grotendeels verloren gaan.

Grande Châsse

Sainte Chapelle

Doornenkroon

BIG BUSINESS

De verzamelwoede leidde in de Middeleeuwen tot een levendige relikwieënhandel, waarbij veel bedrog plaatsvond. Tot de topstukken behoorden attributen die aan Jezus zouden hebben toebehoord, zoals zijn voorhuidje, dat na de besnijdenis als een ringetje bewaard was gebleven. Er waren overigens meerdere voorhuidjes in omloop en een daarvan werd door St. Catharina van Siena als ring om haar vinger gedragen! En als men alle splinters van Jezus' kruis zou samenbrengen, zouden ze een heel bomenbos gevormd hebben. Met andere woorden, relikwieën waren big business. Maar de ongebreidelde overdaad van relikven tastte hun geloofwaardigheid behoorlijk aan.

De Reformatie maakte voor de protestantse wereld een definitief einde aan de relikvenverering, maar had uiteraard ook zijn invloed in de katholieke wereld.

Nadat na de Reformatie de rust was weergekeerd werden de Duitstalige landen in Europa, die beroofd waren van hun relikwieën, voorzien van hele skeletten van 'Catacombenheiligen', de duizenden stoffelijke resten die in de 16^e eeuw in de Romeinse Catacomben werden gevonden en die werden beschouwd als martelaren, dus heiligen. In de kerken werden ze op barokke wijze aangekleed en versierd op nogal kitscherige wijze en vervolgens tentoongesteld in protserige relikvenschrijnen.

In de kloosterkerk van Stift Melk bevinden zich twee 'Catacombenheiligen'. De linkse werd in 1762 aan het klooster geschonken door keizerin Maria-Theresia van Oostenrijk. De 'heilige' kreeg de naam Friedrich. De 'heilige' rechts werd door kardinaal Crivelli, nuntius in Wenen, in 1772 geschonken en kreeg de naam Clemens.

HELE HEILIGEN

Zeer tot de verbeelding spreken heiligen, wiens lichamen intact zijn gebleven. Vanaf de Middeleeuwen tot in de 20e eeuw zijn er verhalen en voorbeelden van heilige lichamen, die ondanks jarenlange en zelfs eeuwenlange begraving niet zijn vergaan. Twee moderne voorbeelden.

In Ars-sur-Formans vond de pastoor van Ars èn zijn levensdoel èn zijn levenseinde. Jean-Baptiste Marie Vianney (1786-1859), was zo wonderlijk eenvoudig dat hij in 1925 heilig werd verklaard. Ars is nu een pelgrimsoord volgens het principe 'de een zijn heiligdom is de ander zijn rijkdom': de pompeuze basiliek met zijn geconserveerde lichaam in een schrijn, de kapel met zijn hart in een aparte schrijn, de pastorie met zijn spulletjes, de enorme crypte om de pelgrims te kunnen bezighouden en een souvenirhandel.

Op 16 april 1879 stierf Bernadette Soubirous (1844-1879) als zuster Marie-Bernard in het klooster Saint-Gildard in Nevers. Toen in verband met haar zaligverklaring (1925) en heiligverklaring (1933) haar lichaam werd opgegraven, bleek haar lichaam nog volledig intact. Nu ligt ze opgebaard in een schrijn in de kloosterkerk in Nevers. Haar lichaam ligt er 'als gemummificeerd' bij, volgens de uitdrukking van de medici, die haar onderzochten. Er zijn alleen enkele relikwieën weggenomen. Op het gezicht en de handen zijn zeer dunne wasmaskers gelegd die zijn gevormd naar directe afgietsels en authentieke foto's. Ook zij is het doel van pelgrimages, hoewel veel meer mensen naar Lourdes gaan, waar zij 18 maal een verschijning van Maria had.

Maar over het algemeen zijn heiligen slechts zeer fragmentarisch bewaard gebleven.

Ars-sur-Formans: pastoor van Ars

Keulen - armrelik

Nevers: Bernadette van Lourdes

PERSOONLIJKHEIDSCULTUS

En hoe zit het in de profane wereld?

Naast religies zijn er ideologieën ontstaan, waar leiders een goddelijke status kregen, bv. Lenin, Mao en Kim II Sung.

Er is ook een niet-politieke variant van die persoonlijkheidscultus: sterren uit de wereld van het entertainment worden tot goddelijke hoogte verheven. Het zijn de moderne heiligen: helden of idolen.

Fans verzamelen allerlei tastbare objecten, die de vereerder weer fysiek in contact kan brengen met de heilige/held/idoel: relikven dus. Dat kunnen stoffelijke resten zijn, zoals een haarlok van Elvis Presley of secundaire relikven, objecten die door haar of hem gebruikt zijn, ook wel aanrakingsrelikven genoemd. Het zijn spullen die een bijna sacrale waarde hebben gekregen. De gitaar van Jimmy Hendrix, de jurk van Lady Diana, de zomerjurk van Marilyn Monroe, de pen van Multatuli, etc.

Moskou - Rode Plein - Lenin mausoleum

